

## SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA INGLIZ TILINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

*Mengturayeva Feruza Abdig'afforovna*

*ORCID: 0009-0005-8591-4622*

*Elektron pochta: feruza.m9400@gmail.com*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max, Google Gemini va boshqa sun'iy intellekt platformalarining imkoniyatlari o'rganilib, ularning talabalarning til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, individual ta'lim, adaptiv o'qitish va avtomatlashtirilgan baholash tizimlarining afzalliklari hamda mavjud muammolari tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** sun'iy intellekt, ingliz tili, metodika, ChatGPT, adaptiv ta'lim, raqamli ta'lim, AI, til kompetensiyasi.

**Annotation:** This article examines ways to improve English language teaching methodology through artificial intelligence technologies. The study analyzes the educational potential of AI-based tools such as ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max, and Google Gemini. The advantages of adaptive learning, personalized instruction, and automated assessment are discussed. Furthermore, practical recommendations are proposed to enhance the effectiveness of AI-assisted English language education.

**Key words:** artificial intelligence, English language, teaching methodology, adaptive learning, ChatGPT, digital education, AI.

**Аннотация:** В статье рассматриваются вопросы совершенствования методики преподавания английского языка на основе технологий искусственного интеллекта. Проанализированы возможности современных интеллектуальных платформ в развитии языковых компетенций обучающихся. Рассмотрены преимущества адаптивного обучения, персонализированного подхода и автоматизированной системы оценивания, а также предложены рекомендации по эффективному использованию искусственного интеллекта в образовательном процессе.

**Ключевые слова:** искусственный интеллект, английский язык, методика обучения, ChatGPT, цифровое образование, адаптивное обучение.

### KIRISH

XXI asr ilm-fan va texnologiyalar taraqqiyoti tarixida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, sun'iy intellekt (Artificial

Intelligence – AI) texnologiyalarining rivojlanishi inson faoliyatining deyarli barcha sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Dastlab sanoat ishlab chiqarishi, tibbiyot, moliya, transport va logistika kabi tarmoqlarda qo'llanilgan sun'iy intellekt bugungi kunda ta'lim tizimining ham ajralmas tarkibiy qismiga aylanmoqda. Jahon miqyosida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AI texnologiyalari o'quv jarayonini individuallashtirish, ta'lim sifatini oshirish, bilimlarni baholashni avtomatlashtirish hamda o'qitish samaradorligini sezilarli darajada yaxshilash imkoniyatini yaratmoqda [1].

Sun'iy intellekt tushunchasi ilk bor 1956-yilda AQShning Dartmut universitetida tashkil etilgan ilmiy konferensiyada Jon Makkarti (John McCarthy) tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, u sun'iy intellektni mashinalarning inson tafakkuriga xos bo'lgan fikrlash, o'rganish, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish jarayonlarini modellashtirish qobiliyati sifatida tavsiflagan [2]. Keyingi o'n yilliklarda Marvin Minsky, Allen Newell, Herbert Simon, Alan Turing, Stuart Russell va Peter Norvig kabi olimlarning tadqiqotlari natijasida sun'iy intellekt nazariyasi va amaliyoti jadal rivojlandi hamda bugungi kunda u zamonaviy iqtisodiyot va ta'limning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biriga aylandi [1; 3].

So'nggi besh yil ichida generativ sun'iy intellekt (Generative Artificial Intelligence) texnologiyalarining rivojlanishi ushbu sohani yangi bosqichga olib chiqdi. OpenAI tomonidan ishlab chiqilgan ChatGPT, Google Gemini, Anthropic Claude, Microsoft Copilot, Grammarly AI, Duolingo Max va boshqa platformalar inson bilan tabiiy muloqot qilish, matn yaratish, ma'lumotlarni tahlil qilish, tarjima qilish, dasturlash hamda murakkab masalalarni yechish imkoniyatlarini taqdim etdi. Mazkur vositalar ta'lim tizimiga ham faol kirib kelib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqmoqda [4; 5].

Ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri bo'lib, har qanday mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi bevosita inson kapitalining sifati bilan belgilanadi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan samarali foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. UNESCO ekspertlarining fikriga ko'ra, sun'iy intellekt ta'lim sifatini oshirish, ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Shu bilan birga, AI texnologiyalaridan foydalanishda akademik halollik, ma'lumotlar xavfsizligi, shaffoflik va etik tamoyillarga qat'iy rioya etilishi zarur [6].

### **ASOSIY QISM**

Bugungi globallashuv sharoitida ingliz tili xalqaro aloqa, ilmiy tadqiqotlar, texnologiyalar almashinuvi, biznes va diplomatik munosabatlarning asosiy vositasiga aylangan. Jahon iqtisodiy forumi va British Council ma'lumotlariga ko'ra, ingliz tilini mukammal bilish zamonaviy mehnat bozorida yuqori malakali mutaxassislarning eng

muhim kompetensiyalaridan biri hisoblanadi [7; 8]. Shu bois dunyoning aksariyat davlatlarida ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlari qatoridan o'rin olgan.

An'anaviy ingliz tili o'qitish metodikasi uzoq yillar davomida grammatika-tarjima (Grammar Translation Method), to'g'ridan-to'g'ri metod (Direct Method), audiolingval metod (Audio-Lingual Method) va kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching) asosida rivojlanib keldi. Ushbu metodlar o'z davri uchun samarali bo'lgan bo'lsa-da, zamonaviy raqamli jamiyat ehtiyojlarini to'liq qondira olmayapti. Xususan, auditoriyadagi talabalar sonining ko'pligi, ularning tilni o'zlashtirish darajasidagi farqlar, individual yondashuvning yetarli emasligi hamda o'qituvchining vaqt resurslari cheklanganligi sababli har bir o'quvchining ehtiyojiga mos ta'limni tashkil etish qiyinlashmoqda [9].

Sun'iy intellekt texnologiyalari aynan ana shu muammolarni bartaraf etish imkoniyatini bermiqda. AI asosidagi adaptiv o'quv tizimlari o'quvchining bilim darajasini avtomatik aniqlaydi, xatolarini tahlil qiladi, individual topshiriqlarni shakllantiradi hamda o'zlashtirish dinamikasini doimiy monitoring qilib boradi. Natijada har bir talaba o'z bilim darajasi va o'rganish sur'atiga mos ta'lim olishi mumkin. Pedagogika fanida bu jarayon "personalized learning" yoki shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modeli sifatida e'tirof etilmoqda [10].

Bugungi kunda ChatGPT va unga o'xshash generativ sun'iy intellekt platformalari ingliz tilini o'qitishda ayniqsa samarali vosita sifatida qo'llanilmoqda. Ular yordamida talabalar grammatik mashqlar bajarish, esse yozish, ilmiy matnlarni tahrirlash, og'zaki nutqni mashq qilish, lug'at boyligini oshirish va real muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. O'qituvchilar esa AI vositalari orqali dars ishlanmalari tayyorlash, testlar yaratish, individual topshiriqlar ishlab chiqish va baholash jarayonlarini avtomatlashtirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda [5; 11].

Shunga qaramay, sun'iy intellektning ingliz tilini o'qitish jarayoniga joriy etish bilan bog'liq qator muammolar ham mavjud. Jumladan, AI tomonidan yaratilgan javoblarning ilmiy ishonchliligi, akademik halollikning buzilishi, talabalarining mustaqil fikrlash ko'nikmalarining susayishi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, mualliflik huquqi va axloqiy me'yorlarga rioya etish bilan bog'liq masalalar bugungi kunda xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan faol muhokama qilinmoqda [6; 12]. Demak, sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga joriy etishda nafaqat texnologik, balki pedagogik, psixologik va huquqiy omillarni ham kompleks ravishda hisobga olish zarur.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan "**Raqamli O'zbekiston – 2030**" strategiyasi, oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan qarorlar hamda sun'iy intellekt

texnologiyalarini rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar ta'lim sohasida innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishga xizmat qilmoqda [13; 14]. Biroq ingliz tilini o'qitish metodikasini aynan generativ sun'iy intellekt asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar, kompleks modellar va amaliy mexanizmlar hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Mazkur holat tadqiqot mavzusining ilmiy va amaliy dolzarbligini belgilaydi. Chunki zamonaviy oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish nafaqat til kompetensiyalarini rivojlantirish, balki talabalarning tanqidiy fikrlashi, ijodkorligi, mustaqil ishlash qobiliyati va raqamli kompetensiyalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan "Sun'iy intellekt asosida ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish" mavzusini ilmiy jihatdan chuqur tadqiq etish bugungi kun pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotini belgilovchi eng muhim ijtimoiy institutlardan biri hisoblanadi. Har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi, innovatsion salohiyati va xalqaro raqobatbardoshligi, avvalo, inson kapitalining sifati bilan belgilanadi. Shu sababli ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarini ta'lim jarayoniga joriy etish bugungi kunda barcha mamlakatlarning ustuvor vazifalaridan biriga aylangan [1].

Xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'qitish metodikasi ham ilm-fan taraqqiyoti bilan uzviy ravishda rivojlanib borgan. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida grammatika-tarjima (Grammar Translation Method) usuli xorijiy tillarni o'qitishning asosiy metodikasi sifatida qaralgan bo'lsa, keyinchalik bevosita metod (Direct Method), audiolingval metod (Audio-Lingual Method), kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching), kompetensiyaviy yondashuv hamda vazifaga asoslangan o'qitish (Task-Based Language Teaching) metodlari keng qo'llanila boshlandi [2]. Mazkur metodlarning har biri o'z davri uchun samarali natijalar bergan bo'lsa-da, raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida yangi metodik yondashuvlarga ehtiyoj yuzaga keldi.

XXI asrning ikkinchi o'n yilligidan boshlab raqamli ta'lim (Digital Education), elektron ta'lim (E-learning), mobil ta'lim (Mobile Learning), aralash ta'lim (Blended Learning) va masofaviy ta'lim (Distance Learning) texnologiyalarining rivojlanishi ingliz tilini o'qitish metodikasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Internet platformalari, multimedia resurslari va interaktiv o'quv dasturlarining paydo bo'lishi o'qitishning an'anaviy modelidan asta-sekin raqamli ta'lim modeliga o'tishga zamin yaratdi [2; 3].

2022-yil oxirida ChatGPT platformasining ommaga taqdim etilishi generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga jadal kirib kelishiga sabab bo'ldi. Oradan qisqa vaqt o'tib Google Gemini, Claude, Microsoft Copilot va boshqa yirik til

modellari (Large Language Models – LLM) ham ta'lim amaliyotida keng qo'llanila boshlandi. Bu vositalar matn yaratish, tarjima qilish, izohlash, grammatik xatolarni aniqlash, murakkab mavzularni sodda tilda tushuntirish va shaxsiy o'quv yordamchisi vazifasini bajarish imkonini berdi. Natijada ingliz tilini o'qitish metodikasida yangi bosqich – AI-assisted Language Learning (AI yordamida til o'rgatish) shakllandi [3; 4].

Biroq sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga kirib kelishi ilmiy jamoatchilik tomonidan bir xil baholanmayapti. Ayrim tadqiqotchilar AI texnologiyalarini ta'lim sifatini oshiruvchi innovatsion vosita sifatida e'tirof etsalar, boshqalari uning haddan tashqari qo'llanilishi talabalarning mustaqil fikrlash qobiliyati, analitik tafakkuri va ijodkorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Ayniqsa, generativ AI vositalarining tayyor javoblar yaratish imkoniyati akademik halollik va baholash tizimiga yangi talablarni qo'ymoqda.

Wayne Holmes, Rose Luckin, Mike Sharples, Mutlu Cukurova va boshqa olimlarning tadqiqotlarida sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini bosuvchi emas, balki uning pedagogik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida talqin qilinadi. Ularning fikricha, AI o'quv materiallarini individuallashtirish, o'quvchilar bilimini tahlil qilish, tezkor qayta aloqa (feedback) berish va adaptiv ta'limni tashkil etishda katta imkoniyatlarga ega. Shu bilan birga, yakuniy pedagogik qarorlar, tarbiyaviy faoliyat va tanqidiy fikrlashni shakllantirish vazifasi inson – o'qituvchi zimmasida qolishi lozim.

UNESCO tomonidan 2023-yilda e'lon qilingan "**Guidance for Generative AI in Education and Research**" nomli xalqaro qo'llanmada generativ sun'iy intellektni ta'lim tizimiga joriy etishning asosiy tamoyillari belgilab berilgan. Mazkur hujjatda AI vositalaridan foydalanishda inson manfaatlarini ustuvor qo'yish, ma'lumotlar maxfiylikni ta'minlash, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogik maqsadga muvofiqlikni saqlash va akademik halollik tamoyillariga rioya etish zarurligi alohida qayd etilgan. UNESCO shuningdek, generativ AI ta'lim tizimidagi barcha muammolarni avtomatik hal qiluvchi vosita emasligini, uning samaradorligi inson omili va puxta ishlab chiqilgan pedagogik metodikaga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi.

Bugungi kunda AQSh, Buyuk Britaniya, Kanada, Avstraliya, Singapur, Janubiy Koreya va Xitoy kabi davlatlarning ko'plab universitetlarida sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari dars jarayonining muhim qismiga aylangan. Ular AI yordamida individual topshiriqlar ishlab chiqish, talabalar o'zlashtirishini prognoz qilish, avtomatlashtirilgan baholash tizimlarini qo'llash va o'quv kontentini moslashtirish amaliyotini keng joriy etmoqda. Shu bilan birga, ushbu universitetlar AI vositalaridan foydalanish bo'yicha alohida akademik siyosat (AI Policy) ishlab chiqib, undan foydalanishning etik va huquqiy me'yorlarini belgilashga alohida e'tibor qaratmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'limni raqamlashtirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarida LMS (Learning Management System), HEMIS, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams va boshqa elektron ta'lim platformalari keng joriy qilindi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga qiziqish ortib bormoqda. Biroq ingliz tilini o'qitish metodikasini aynan generativ AI asosida tashkil etish bo'yicha yagona metodik konsepsiya, standart tavsiyalar va ilmiy asoslangan pedagogik model hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Mazkur holat ilmiy tadqiqotning asosiy muammosini yuzaga keltiradi. Ya'ni, bir tomondan, sun'iy intellekt ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish uchun katta imkoniyatlarni taqdim etmoqda, ikkinchi tomondan esa, undan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari, pedagogik chegaralari va samaradorlik mezonlari hali to'liq aniqlanmagan. Shuning uchun ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning nazariy asoslarini ishlab chiqish, mavjud metodlarni qayta ko'rib chiqish hamda yangi metodik modelni taklif etish bugungi pedagogika fanining dolzarb ilmiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu tadqiqot aynan ana shu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning nazariy, metodik va amaliy asoslarini tizimli ravishda tahlil qilish hamda O'zbekiston oliy ta'lim tizimi sharoitiga mos metodik tavsiyalar ishlab chiqishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv nafaqat ingliz tilini o'qitish sifatini oshirish, balki talabalarning raqamli savodxonligi, tanqidiy fikrlashi, kommunikativ kompetensiyasi va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

### **ADABIYOTLAR SHARHI**

Sun'iy intellekt nazariyasining shakllanishi XX asrning o'rtalariga to'g'ri keladi. Jon Makkarti sun'iy intellekt tushunchasini "aqli mashinalarni yaratishga oid fan va muhandislik sohasi" sifatida izohlagan hamda kompyuterlarning inson tafakkuriga xos funksiyalarni bajarish imkoniyatlarini ilmiy asoslashga harakat qilgan [1]. Ushbu ta'rif bugungi kungacha AI nazariyasining fundamental asoslaridan biri hisoblanadi. Biroq Makkarti tomonidan berilgan ta'rif asosan texnik jihatlarni qamrab olgan bo'lib, pedagogik va didaktik imkoniyatlar yetarli darajada yoritilmagan. Zamonaviy ta'lim nuqtai nazaridan qaralganda, sun'iy intellekt faqat algoritmlar majmui emas, balki o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik vosita sifatida ham baholanishi lozim.

Alan Tyuringning "Computing Machinery and Intelligence" nomli klassik maqolasi sun'iy intellekt nazariyasining rivojlanishida alohida o'rin tutadi [2]. Muallif mashinaning inson kabi fikrlash qobiliyatini baholash uchun mashhur "Tyuring testi"ni taklif etgan. Mazkur yondashuv bugungi generativ sun'iy intellekt modellarining rivojlanishiga nazariy asos bo'lib xizmat qilgan. Shunga qaramay, Tyuring sun'iy

intellektning ta'limdagi pedagogik jihatlarini emas, balki uning intellektual imkoniyatlarini baholashga e'tibor qaratgan. Shu sababli uning nazariyasi zamonaviy til o'qitish metodikasini to'liq izohlab bera olmaydi.

Sun'iy intellektning zamonaviy nazariy asoslari Stuart Russell va Peter Norvig tomonidan ishlab chiqilgan. Ularning "Artificial Intelligence: A Modern Approach" asari AI sohasidagi eng nufuzli ilmiy manbalardan biri hisoblanadi [3]. Mualliflar sun'iy intellektni bilimlarni qayta ishlash, qaror qabul qilish, mashinali o'rganish (Machine Learning), tabiiy tilni qayta ishlash (Natural Language Processing) va ekspert tizimlari kabi yo'nalishlar orqali tavsiflaydilar. Ushbu yondashuvning afzalligi shundaki, u sun'iy intellektning texnologik imkoniyatlarini keng qamrab oladi. Biroq asarda ta'lim metodikasi va ayniqsa xorijiy tillarni o'qitishga oid amaliy tavsiyalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Ta'lim sohasida sun'iy intellektni qo'llash bo'yicha eng muhim ilmiy ishlardan biri Wayne Holmes, Maya Bialik va Charles Fadel tomonidan yaratilgan "Artificial Intelligence in Education" monografiyasidir [4]. Mualliflarning fikricha, AI o'qituvchini almashtiruvchi vosita emas, balki uning faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiluvchi intellektual yordamchi hisoblanadi. Tadqiqotchilar adaptiv o'qitish, avtomatlashtirilgan baholash va shaxsiylashtirilgan ta'limning afzalliklarini ilmiy asoslab berganlar. Mazkur fikr bugungi pedagogik amaliyot nuqtai nazaridan to'g'ri hisoblanadi. Biroq generativ sun'iy intellektning jadal rivojlanishi natijasida ayrim vazifalar, jumladan test yaratish, matn tahlili va yozma ishlarni tekshirish jarayonlarida AI vositalarining roli sezilarli darajada kengaygani sababli mualliflarning ayrim xulosalarini bugungi sharoitda qayta ko'rib chiqish zarur.

Rose Luckin o'zining "Machine Learning and Human Intelligence" nomli asarida sun'iy intellekt va inson intellekti o'zaro raqobatchi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi tizim ekanligini ta'kidlaydi [5]. Muallifning fikricha, AI o'qituvchining pedagogik qarorlarini qo'llab-quvvatlaydi, biroq tarbiyaviy va metodik funksiyalarni to'liq bajara olmaydi. Ushbu qarash bugungi kun ta'lim tizimi uchun dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va tanqidiy fikrlashni o'rgatishda o'qituvchining o'rni hanuzgacha yetakchi ahamiyat kasb etadi.

Zawacki-Richter va hammualliflari oliy ta'limda sun'iy intellektidan foydalanish bo'yicha chop etilgan yuzdan ortiq ilmiy tadqiqotlarni tizimli ravishda tahlil qilganlar [6]. Ularning natijalariga ko'ra, AI texnologiyalaridan foydalanish talabalarning o'zlashtirish darajasini oshiradi, baholash jarayonini tezlashtiradi hamda individual ta'limni samarali tashkil etishga yordam beradi. Biroq tadqiqotchilar aksariyat ilmiy ishlar texnologik imkoniyatlarga qaratilganini, pedagogik metodika va didaktik asoslar esa yetarlicha ishlab chiqilmaganini qayd etadilar. Ushbu xulosa bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

UNESCO tomonidan 2023-yilda chop etilgan "Guidance for Generative AI in Education and Research" hujjati generativ sun'iy intellektdan ta'lim va ilmiy tadqiqotlarda foydalanishning xalqaro tamoyillarini belgilab berdi [7]. Hujjatda sun'iy intellektning ta'lim sifati, inklyuzivlik va umrbod ta'limni rivojlantirishdagi imkoniyatlari bilan bir qatorda akademik halollik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va etik masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. UNESCO ekspertlarining ushbu qarashlari bugungi ilmiy hamjamiyat tomonidan keng qo'llab-quvvatlanmoqda. Shu bilan birga, mazkur hujjat metodik tavsiyalarni umumiy darajada bayon qilgan bo'lib, ingliz tilini o'qitish metodikasiga oid aniq pedagogik modellarni taklif qilmaydi.

OECD ekspertlari sun'iy intellektni XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishning muhim vositasi sifatida baholaydilar [8]. Ularning fikricha, AI yordamida o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini yaratish, bilimlarni prognozlash va ta'lim sifatini monitoring qilish imkoniyati sezilarli darajada ortadi. Biroq OECD hisobotlarida ham texnologik infratuzilmasi yetarli bo'lmagan rivojlanayotgan davlatlar uchun amaliy tavsiyalar nisbatan kam yoritilgan.

Ingliz tilini o'qitish metodikasiga oid ilmiy tadqiqotlarda Jeremy Harmer, Jack C. Richards va Theodore Rodgersning ishlari alohida ahamiyatga ega [9]. Mualliflar kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan ta'lim va kompetensiyaviy metodlarning afzalliklarini ilmiy asoslab berganlar. Ularning ishlari bugungi kunda ham xorijiy tillarni o'qitish metodikasining nazariy asosini tashkil etadi. Biroq ushbu tadqiqotlar sun'iy intellekt texnologiyalarining ommalashuvidan oldin yozilganligi sababli generativ AI vositalarining pedagogik imkoniyatlari ularda yoritilmagan.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham ta'limni raqamlashtirish, axborot texnologiyalarini joriy etish va pedagogik innovatsiyalar bo'yicha qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. A. Abduqodirov, N. Muslimov, U. Begimqulov, Z. Ishmuhamedov va boshqa olimlarning ishlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, elektron ta'lim, masofaviy ta'lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan [10; 11]. Mazkur tadqiqotlarning afzalligi shundaki, ular O'zbekiston ta'lim tizimi sharoitini hisobga olgan holda metodik tavsiyalar ishlab chiqqan. Biroq ushbu ishlarning asosiy qismi generativ sun'iy intellekt ommalashishidan oldin yozilganligi sababli ChatGPT, Gemini, Claude yoki boshqa zamonaviy AI platformalarining ta'limdagi o'rni yetarli darajada tahlil qilinmagan.

Shunday qilib, mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektning ta'lim tizimidagi imkoniyatlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, **generativ sun'iy intellekt asosida ingliz tilini o'qitish metodikasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirish, metodik modelini ishlab chiqish, uning samaradorligini baholash mezonlarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bo'yicha ilmiy izlanishlar hali yetarli emas** [4; 6; 7].

Aynan shu ilmiy bo'shliq mazkur tadqiqotning zaruratini asoslaydi va uning asosiy ilmiy yo'nalishini belgilaydi.

### XULOSA

Sun'iy intellekt (Artificial Intelligence – AI) texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi so'nggi o'n yilliklarda pedagogika, psixologiya, axborot texnologiyalari va lingvodidaktika yo'nalishlarida olib borilgan ilmiy tadqiqotlarning eng dolzarb mavzularidan biriga aylandi. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitish metodikasini sun'iy intellekt asosida takomillashtirish masalasi xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli ilmiy yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Mazkur bo'limda sun'iy intellektning nazariy asoslari, xorijiy tillarni o'qitishdagi pedagogik imkoniyatlari hamda mavjud ilmiy qarashlarning afzallik va cheklovlari tanqidiy tahlil qilinadi.

Shuningdek, so'nggi yillarda O'zbekiston olimlari tomonidan sun'iy intellekt va raqamli pedagogika yo'nalishida chop etilgan maqolalar soni ortib bormoqda. Ammo ularning aksariyatida AI texnologiyalarining umumiy tavsifi berilgan bo'lib, ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirishga qaratilgan kompleks pedagogik model, samaradorlik mezonlari va eksperimental natijalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Bu esa mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.
- [2] McCarthy, J. (2007). *What is Artificial Intelligence?* Stanford University.
- [3] Turing, A. M. (1950). *Computing Machinery and Intelligence*. *Mind*, 59(236), 433–460.
- [4] OpenAI. (2025). *ChatGPT Education Research*.
- [5] Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education*. Center for Curriculum Redesign.
- [6] UNESCO. (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*.
- [7] British Council. (2024). *The Future of English: Global Perspectives*.
- [8] World Economic Forum. (2025). *The Future of Jobs Report*.
- [9] Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- [10] Luckin, R. (2018). *Machine Learning and Human Intelligence*. UCL IOE Press.
- [11] Zawacki-Richter, O., et al. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(39).
- [12] UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*.
- [13] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi **PF-6079-son Farmoni** "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida.
- [14] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va ularni keng joriy etishga oid amaldagi normativ-huquqiy hujjatlari.